

káit, kezeikkel dermedten szorongatták anyjuk ruháját. Arcukról egy fáradt, szenvedett nép fájdalma tükröződött.

— Miért félnek annyira a gyermekek? — kérdeztem az anyától.

— Hát . . . szálláson nevelkedtek, ott kint a barmok között; és már ott is ha kabátos embert láttak, a kukoricásba menekültek. Úgy elvadultak ezek . . .

— Járnak iskolába?

— Nem jár egyik se. Kértem én már a tanító urat, hogy vegye föl őket, de nem akarta. Azt mondta: úgyis sokan vannak már a rongyosok az iskolában. Nem vesződik velük. Meg az iskola is kicsi: ezt mondta tavaly is, meg most is. Én mindig azzal biztatom a férjem-uramat, hogy majd gyüvőre. Talán majd sikerül. De meg ha nem: hisz én se tudok írni, nekem se hiányzik nagyon. Ők se fogják érezni hiányát . . .

Ahogy így beszélt, elmerengett, mintha a messzeségben fel-támadó vígasztalást keresne. A gyermekek csendben hallgattak, tágranyílt szemeiket anyjukra meresztették, de olyan tanácstalanul, semmitmondóan, mintha nem is hallanák, hogy most óróluk van szó. Ebben a csodálatos gyermeki szemben milyen furcsa, fordított képe lehet a világnak, amelytől annyira idegenkednek, félnek. A legnagyobb leány már kilenc éves, de ugyanolyan félénk és tudatlan, mint az ötéves. És ez a vadság, riadás mind távolabb sodorja őket az élettől, az emberektől, a természetes fejlődéstől, mert azok, akiknek egyedüli kötelességük lenne ez: megfedkeztek róluk. Talán ép ebben az időben száz és ezer kilométerekre távol dőre konferenciák folynak, másutt örömrivalgás vagy halálhörgés hallik, — és itt egyre süpped a talaj, csendesedik a rónaság és új, fiatal lakószínei, mint a láthatár tövében húzódnak akácerdő madarai, ijedten szétrebbennek, ha ember közeledik.

A nap már lehanyatlott, amikor ismét kocsira ültünk és ki-robogtunk a szőlőgazdaság udvarából. A rozsdavörös fény bevonta a nyugati égboltot és a vadzöld rét mocsaraiból felzendült a békák esti harsonája.

Völgyi Endre

IBÉRIAI PROBLÉMÁK

Százötven év óta reng a föld Hispániában. Az ibériai félsziget délövi hegy-völgye, a biscajai öböl öntözte rokontalan, ősi baszk föld, a spanyol Levante, a Sierrák vad görgetegei, a grandok kastélyai körül a történelmi kertek, Castilia, Navarra, Katalonia — másfélszázad óta egyetlen vérző aréna. Spanyolország a jó Cid-vitéznek, a csattogó castagnetteknek, koldúsoknak, telivér bikáknak, picadoroknak, dohánygyári, elveszejtő szemü szép Carmeneknek, hidalgóknak és anarhistáknak hírhedt hazája. Multjából idefénylik a mórok építészete, Cordoba és mesés kincsű arab könyvtárak emléke, tudós zsidó orvosok bölcsessége, a félkarú Cervantes búsképű lovagja, Goya és El Greco színei; tegnapjából ide

feketéllik Torquemada és az isten kutyáinak, (domini canes) a dominikánusoknak sötét sivatag uralma, Izabella és Ferdinánd autódaféinak kormos máglyatüze, a nagy ármádia és a Pireneusok népének, a nyomor álmódzóinak egész újkori történelme, 1808-tól, az aranjujezi napoktól az estramadurai napokig, IV. Károlytól az ebrói áttörésig.

Százötven év óta reng a föld az Atlanti-óceán és a Földközi tenger között széles, lenyúló híd-országban, híd ez az ország Európa nyugata és Afrika homokja között, híd Páris fénye és Afrika napja között. Híd-föld áthidalhatatlan tátongó társadalmi szakadékokkal, osztályerők pokoli ellentétéivel, melyen belül gonoszul és konokul csillogó nevetek szitkok és szennyek árja üzött századokon át mindhiába, szakadár pártok fegyelmetlenül hadai harcoltak a sötéten ragyogó nemzeti történelem vércsatornáiban, mérnyölök és holt lelkek kiegészített katlana volt ez a függő híd bús évszázadokon keresztül.

És jött egy nap és ez a föld csodákat látott.

Nem kút vizében foszforeszkáló égi tüneményt, pásztorlányka szerelmes mennyei vízióját; itt egy nép sohanemlátott csodát művelt önmagából.

Spanyolország, Európa roppant félszigetének végső nyulványa, ez a Délfok, kiesett a történelemből; nem geográfiai adottságainál fogva, mert e tekintetben éppenséggel nagy szerepre hivatott; hanem uralkodó osztályainak, a föld legtunyább, legostobább és legögösebb, papi falanxjaival körülbástyázott nemessége miatt, amely templomos, máglyás középkorból, az inkvizíció napjaitól a mai napig őrizte feudális osztályhelyzetét, az országot és népét pedig történelmi kuriózumként bebalzsamozta e feudális, anakronisztikus távlatokba. A nép ökörként élt és sokszor, de hiába lázadozott, akár az állat. Egészen a mese hihetlenségéig ért itt a ragyogás és a nyomor, túl romantizmuson, képzeleten felüli mélységben és magasságban, el egészen az antiszociális állam megvalósult utópiájáig. Maga a túlélő középkor volt ez, elfeledett ország, a történelmi fejlődés elfelejtette ezt a földet és más utakon kereste Európa jövőjét. A nemesség itt 1930-ig olyan sötét hatalom volt és hatalmával úgy állt a láthatáron, hogy az érlelő nap legkisebb sugara sem hatolt le a földre.

Egy községi választáson, 1931 tavaszán, a nép a köztársaságot választotta államformájául; százötven évig mégsem hiába rengelt a föld, voltak lappangó erők, amelyek eljuttatták a nép vérébe a felvilágosultság magvait. A köztársaság kezdett Európa lenni; de előbb volt Primo de Rivera, börtön, marokkói hadjárat, inkvizíció a szabad gondolat ellen, börtön és újra börtön; azután a monarchia alatt példátlanul állóan a köztársaság megalakulása; a köztársaságot tudósok, orvosok, ügyvédek, filozófusok kormányozták; a köztársaság gyenge volt és a rémült reakció eltolta helyéből a filozófusok kormányát; a nép visszahozta őket, mert földet osztottak, betűt terjesztettek; a nép rombolta a templomokat és üldözte a papokat,

akik nem tanították meg őket a betűvetésre, hogy ne tanulják meg az írott gondolatot, hogy ne lássák Európa fényeit, eszméit, demokráciáját. Amikor pedig a köztársaság demokráciája már átfogta a nép törzsét és életes nedveivel emelni kezdte az országot, akkor elkövetkezett 1936 július 18-ika.

Ezen a napon indultak meg Marokkóból a hazaáruló tisztek vezetésével Madrid felé a mórok és kabilok, akik azóta is ölik a spanyol népet, a körmenetek és szentképek rajongó népét. A spanyol nép milliónyi páriája, higanybányák csákányosai, andaluziai parasztok, katolikus baszkok, barcelonai munkások, Carmenek és Micaélák egyszerre ocsúdtak-ébredtek és percek alatt robbantották fel a köztársaság védelmében — örök időkre szóló szilajsággal és szenvedéllyel, — a rabságot, a spanyol hűbéri állam fenyegető kísértetét. Pusztá kézzel rohamozta meg a nép mindenütt a torlásokot, a laktanyákat, a halált, mert inkább meghalni voltak készek, mintsem élni a hazaáruló, lotyó „nemzetiek” klerikális-feudális hazátlan bitang országában, a hullaspekulánsok és karrierista tábornokok bérgyilkos bandájában, pusztá kézzel rohantak tehát és védelmezték életüket, függetlenségüket, szabadságukat a kivívott szabadságot, emberségüket.

Soha ilyen tüzet, ilyen lángolást, ilyen harcot nem látott a vén világ. Századok erjedő, elfojtott mustja forrta ki magát a nép haláltmegvető bátorságában, amikor emberi életet ígérő, iskolákat nyitó, agrárreformot hozó, földosztó köztársaság védelmére, Isten nevében és a népfelség nevében pajzsul a tulajdon csupasz mellét szegezte szembe a nép a fasizmus spanyol csibészeinek fegyvereivel.

Olyan korban élünk, amikor örültek tartanak kényszerzubonyban népmilliókat. Az örület vonzó és varázslatos és mint a vadak mágusa primitívvül és bűvölően transzba meríti a homályba üzött agyakat, elszabadult koboldok kábítanak és földrésznünk, e züllött és bomlott prostituált, ajult kéjjel dől nászba a tőkésrend hibbant s már gyógyíthatatlan zürzavarban szenvedő végső védvárával, a fasizmussal, az örülettel, amelyben nincs rendszer. Ha régebben kevés észszerűség kormányozta a világot, ma a világ nagy részét háborodott agyak kergetik, lavinaszerűen, egy mindent elsőprő kataklizma felé. A spanyol nép megálljt parancsolt, mert élni akar, hiszen most lépett csak be a nemzetélet előcsarnokába, megállt a vártán és úgy állja a harcot a mocsári lidérccel, századunk e bűzhödtt szellemi termékével, a fasizmussal és a nemzeti szocializmus stricijeivel szemben, mint soha senki még! Ezek mind mártírok, ezek a spanyolok, akik meghalnak; értünk hálnak meg, hogy mi ne legyünk rothadó televénye a fasizmus szolgarendjének. Ezért hát ismerjétek meg az igazságot.

Egész Európában Spanyolország vezetett az írástudatlanság terén, a népnek több mint fele nem tudott írni-olvasni; 40.000 pap és szerzetes gondoskodott róla, hogy a spanyol népnevelés a legelmaradottabb legyen Európa nemzetei között. A százmillió font vagyonnal rendelkező Egyház, a földbirtokos nemesség és a

hadsereg szövetségese, a legnagyobb irányító hatalom volt az ország közgazdaságát, polgári életét, politikáját illetően is. Az Egyház volt az állam legnagyobb kapitalista vállalata. Totálisan uralkodott az államélet fölött. A lakosság egy százaléka tartotta birtokban az egész földterületnek felét, míg a népesség negyven százaléka teljesen Földnélküli Jánosokból állott. A megművelhető 45 millió hektár földből csupán 17 millió hektárt vettek művelés alá (ennyire volt szüksége a nemességnek), ebből hét és félmillió volt a nagybirtokos magánosok kezén, 38 báró, márk, gróf és herceg félmillió hektár föld fölött volt korlátlan úr. Így érthetővé válik, hogy a földkérdés megoldása volt a köztársasági kormány munkatervének első sarkalatos pontja. Érthető, hogy Alba herceg és Romanones grófok kékvérű társai a felkelő hadsereg oldalán álljanak a fasizmus diadaláért, mert ez biztosítja tovább is uralmukat a spanyol földön. A középkori hűbéri országrendet akarják fenntartani egy dicsstelen hadsereg zászlótlán fegyvereinek oltalma alatt.

Spanyolország katonai ereje és szervezete — hasonlóan a földbirtokrendszerhez — anarhikus volt. Hétszáz tábornok unta a köztársaság szabad levegőjét 1931 után, 21.000 tisztje volt a hadseregnek, minden tisztre hat közlegény jutott a puccs kitörése idején. A köztársaság első feladatai közé tartozott, hogy a monarchia eme súlyos, haszontalan, ragyogóan élőködő terhétől megszabadítsa a népet. A nyugdíjazott tisztek természetesen együtt mentek később a mórokkal, az idegenlégió söpredékével, olasz pilótákkal, rászedett olasz parasztyerekekkel Madrid ellen. A spanyol hadsereg majdnem teljes egészében zsoldos katonaságból állott, ezek a zsoldosok, a nép verejtékén hizott katonák, szövetkeztek a fasiszta bérencek bandájával, hogy kiirtsák apáik testvéreit, gyermekeiket a földről és a torlaszokon zászlók alatt álló munkáslányok mellét szuronnal hasítsák fel.

Velük ment a csendőrség, a civilgárda, a karlisták és a falangisták és ellenük az egész spanyol nép.

A nép ebben a korszerűtlen, korcs, feudális, csökevényes és csökönő országban európai mérték szerint ázsiai nyomorban, tudatlanságban és rákényszerített lustaságban élt. Imádkozott és átkozódott; forradalmat szítozott, de forradalma szertelen volt, rendszertelen, minden megmozdulása földrengésszerű, szenvedélyes, mint az ámokfutó menekülése, utána tespedésbe merülés és még sötétebb elnyomatás, nyomor és börtön jött.

Spanyolországban nem fejlődött ki a burzsoázia, a nagypolgárság, sem a középpolgárság, amely a kapitalista termelőrend legfontosabb pillére és hordozója; a fejlődés menetének bizonyos törvényszerű foka és letéteményese egy nagy korszak művelődésének és a polgárosodás folyamatának, a tudományok meghatározója és irányadója a vele azonosult időben. Spanyolországban nem lévén középpolgárság, az európai fejlődés irányvonalát meghatározó tényező, az állam természetszerűen elmaradt a népek országútján. A kapitalizmus hajnalán Spanyolország kereskedelmét

és iparát a félsziget akkori hódító népe, a mohamedán mórok és az ott letelepült igen magas kultúrájú keleti zsidóság tartotta a kezében, fejlettség tekintetében ez a kereskedelem a történelmi újkort megelőző évtizedekben vezetett Európa piacain. A mórok és zsidók kiűzése után gazdátlanra vált a virágzó kereskedelem, a gazdagságot a spanyol bárkáktól az angol gályák vették át. Spanyolország „úri” ország volt, a világ leghitványabb, legbourbonosabb, legkékvérűbb nemessége élt itt a legmagasabb szférákban, levegőtlenységben, gyökértelenségben, hazátlanságban, ez a gögös, buta, kényúri arisztokrácia töltötte be a spanyol földet. Az ő kezében élt tetszhalálhoz hasonló életet ez az állam, amely a századok folyamán mind mélyebbre süllyedt, harmadrangú ország volt, Európa mappáján szintelen folt. Holott az ország földjén óriási területek álltak megműveletlenül, bányái kihasználatlanul, kohói fűtetlenül, hajói üresen, mezőgazdasági tekintetben a leggazdagabb országgá lehetett volna fejleszteni, szénbányái, higánya, arzén és vasérclevei a legnagyobb ipari állam lehetőségeit rejtik magukban. Ide azonban legfeljebb, ha a kalmárkodó angol tőke került és nyitott tárnákat a föld belseje felé, hogy a spanyol nép földjén gazdagodjék. (Az angol érdekeltségű bányák játszó ma is a főszerepet az angol kormány spanyol-politikájában és osztályérdekből Franco kormányát segíti Chamberlain kormánya, tudván, hogy a köztársaság nemzeti vagyonként a nép tulajdonába juttatja a spanyol hegyek kincseit).

A spanyol nemesség azonban felelőtlenül élt és pusztulni hagyta a föld értékeit; kékvérűségének nem volt szüksége bányára. E földön papok uralkodtak, donok, márkik.

A nép hívón és bután, szentül és hitetlenül élt, anarhisták és csodatévő búcsújáró helyek között verejtékezett és tombolt az arénákban. Az aréna — ez az övé volt, nemes bikák és nemes hölgyek között ülhetett és üvölthetett a porond felé, — ez volt a népe, mint az ópium a kínai kulié, hogy eszméletlenül hajtsa fejét igába s hogy szórakozzék és buja öröm lepje meg álmában. Olyan ez mint a totem a tasmániainak, fétis és narkotikum, bűvölet és kábulat, szurrogátum, amely minden hiányzót helyettesít; primitívül hat, de hatékony s oly módszer, amely pótolhatatlan s mindig előidézhető alluviális mély ösztönökből, olyan, mint a fasizmus mákonya az olasz paraszt számára, hogy a tűzijáték komédiája elhallgattassa, olyan mint a hülyülésig hevített és politikai eszközül alkalmazott antiszemizmus homokja az európai ember szemében, hogy szórakozzék és hallgasson, lelje örömét az antiszemizmusban, ebben a narkózisban és szuggesztióban, mely primitívtségében alatta marad a tasmániai totemnek is és mint narkózis nem éri el a spanyol bikavadal tudományos dóziséját. Mindez arra való, hogy a valóság könyörtelen igazáról elhárítsa a figyelmet.

Ha a szem felnyílik a valóságra, földindulás jár a nyomában, mint a spanyol nép szabadságharca mutatja példaként és fenyegetően, Európa értékhamisító sipistái felé.

Fekete Béla